

Izveštaj sa prezentacije Publikacije „Medijske slobode Srbije u evropskom ogledalu“

Na okruglom stolu organizovanom u beogradskom Medija centru 18. maja 2012. godine, predstavljena je Publikacija „Medijske slobode u evropskom ogledalu“. Ova Publikacija je prvi celoviti izveštaj o medijskoj situaciji u Srbiji zasnovan na 27 indikatora Saveta Evrope, kojima se meri sloboda izražavanja, sloboda informisanja i sloboda medija u jednoj zemlji. Ovaj izveštaj je rezultat kolektivnog rada organizacija Civil Rights Defenders, ANEM, NUNS, NDNV i Lokal pres, a sadrži pravnu i komunikološku analizu podataka o zakonskom, političkom, ekonomskom i profesionalnom okruženju funkcionisanja medija u Srbiji. Izveštaj predstavlja inicijativu civilnog društva da se aktuelizuje problem reforme medijskog sektora i poziv vlastima da se konačno prestane sa odlaganjem tih reformi i da se pređe na suštinske i delotvorne promene medijskog sistema.

Prezentaciji Publikacije „Medijske slobode Srbije u evropskom ogledalu“ je prisustvovao veliki broj predstavnika zainteresovanih strana, preko 80 – od toga 12 predstavnika državnih organa (Ministarstva kulture, informisanja i informacionog društva, Skupštinskog Odbora za kulturu i informisanje, Poverenik, Ombudsman, Pokrajinskog sekretarijata za kulturu i informisanje, JP „Emisiona tehnika i veze“, Zavoda za intelektualnu svojinu, Kancelarije za saradnju sa civilnim sektorom, Kancelarije nacionalnih saveta za decentralizaciju), 5 predstavnika regulatornih tela (RRA, RATELA i Saveta za štampu), 10 eksperata i predstavnika akademske zajednice, 3 predstavnika ambasada u Beogradu (Ambasada Švedske, Mađarske i Holandije), 6 predstavnika NVO organizacija (BIRN, Građanske inicijative, Beogradski centar za ljudska prava, Helsinški komitet za ljudska prava, EPUS), 14 predstavnika donatorske zajednice i međunarodnih organizacija (Savet Evrope, Delegacija EU u Srbiji, FOD, OEBS, USAID, IREX, UNICEF i UNDP) i 13 ostalih gostiju, predstavnika lokalnih medija, sindikata itd. Pored toga, na ovom skupu je bilo 19 predstavnika medija i novinskih agencija (Kurir, Danas, RTS, RTV Vojvodina, RTV Kragujevac, Tanjug, Beta, FoNet, HINA, Radio Beograd, Međunarodni radio Srbija, Užička nedelja, Informer, Svet plus, Euractiv, Freenet, Poligrafika i njuz.net).

U prvom delu skupa, Publikaciju su predstavili: dr Jovanka Matić, koordinatorka istraživanja i autorka ovog Izveštaja, koja je dala opštu sliku o medijskoj situaciji u Srbiji polazeći od 27 indikatora Saveta Evrope za medije u demokratiji, Slobodan Kremenjak, advokat ANEM-a, koji je govorio o uklađenosti pravnog okvira i prakse sa evropskim propisima i standardima u oblasti slobode izražavanja i medijskih sloboda, dok su odabrane indikatore predstavili predsednici četiri udruženja koja su učestvovala u istraživanju: Saša Mirković (ANEM), Vukašin Obradović (NUNS), Dejan Miladinović (Lokal pres) i Dinko Gruhonjić (NDNV), što je u drugom delu skupa bio povod za diskusiju o medijskoj situaciji u Srbiji.

Dr Jovanka Matić, koordinatorka istraživanja i autorka Izveštaja, predstavljajući rezultate istraživanja, je navela da su konačni zaključci Izveštaja zabrinjavajući i da ukazuju na veliku krizu celokupnog medijskog sistema, zbog čega je ugrožen i opstanak medija, kvalitet i kredibilitet profesije. Ona je ukazala na neke od ključnih problema u medijskom sektoru: da opstaju nelegalni emiteri, da se mediji u javnom vlasništvu finansiraju budžetskim donacijama, da državna davanja medijima nisu transparentna i neutralna, da su medijski vlasnici nepoznati, da nema efikasne borbe protiv koncentracije vlasništva, da nedostaju mere za razvoj pluralizma. Takođe, ne postoji funkcionalno medijsko tržište, komercijalni i politički interesi preovlađuju, a pravo javnosti da bude informisana o svemu što je od javnog interesa je potisnuto u pozadinu. U Srbiji se u oblasti medija potpuno ostvaruju samo četiri od ukupno 27 evropskih standarda, većina standarda je „u sivoj zoni“, dok u nekoliko oblasti postoje drastična odstupanja. Ta odstupanja se, pre svega, odnose na tržišno poslovanje medija, zaštitu medija od političkih uticaja, radno-socijalna prava i

bezbednost novinara. Ukazala je i da se država svojim uticajem i finansiranjem pojedinih medija ponaša kao konkurencija privatnim medijima, kao i da će mediji moći da se odupru finansijskim i političkim uticajima tek pošto se reguliše uticaj države na tržište medija. Ona smatra da je „slepa mrlja“ medijskog sistema Srbije, o čemu se malo zna i govori, sprega vladajućih političkih snaga i velikog industrijskog i trgovinskog biznisa kome je dozvoljeno da se na netransparentan način infiltrira u medije i kroz njih ostvaruje zajednički interes partija i biznisa i dodala da Srbija nije izuzetak u tome, ali da za razliku od drugih zemalja, ne preduzima ništa da to reši. Matićeva je rekla da tek poslednjih godina medijska sfera počinje da dobija ozbiljne obrise tržišno-profitne delatnosti, ali da je ključni nalaz da regulisano i funkcionalno medijsko tržište ne postoji. Ona je navela da je ovaj Izveštaj apel vlastima da konačno započnu reforme medijskog sistema i da prestanu sa njihovim odlaganjem.

Advokat ANEM-a, **Slobodan Kremenjak**, ocenio je da se pitanja medijskih sloboda ne mogu, kao nekada, svoditi na slobodu izražavanja, već da na tu oblast utiču i pitanje uticaja države, pitanje vlasništva nad medijima, slobodne konkurencije i adekvatne zakonske regulative. On je podsetio da su pojedini zakoni iz medijske sfere, poput onog koji reguliše rad stranih dopisnika, stari i po 40 godina, a da je većina njih stara po 10 godina, kao i da norme i propisi ne odgovaraju zahtevima modernog vremena, niti u svemu evropskim standardima.

Predsednik NUNS-a, **Vukašin Obradović**, predstavio je indikatore 1 (Zaštita prava na slobodu izražavanja i informisanja) i 20 (Nezavisnost javnog servisa). Po njemu, sve češće tužbe za povredu časti i ugleda koje se podnose protiv medija i koje najčešće dolaze iz oblasti politike, imaju za cilj i da medije finansijski iscrpe, ali i da podstaknu samocenzuru kod novinara. Ocena istraživanja je da je institucionalna zaštita slobode izražavanja i slobode medija nedosledna i nedovoljno efikasna. To je stav i novinara koji vide pravosuđe pre kao protivnika, nego saveznika, u ostvarivanju svojih prava. Govoreći o nezavisnosti javnog servisa, Obradović je istakao rezultate istraživanja, po kojima gotovo tri četvrtine (72%) od 240 urednika informativnih medija, anketiranih krajem 2011. godine, smatra da postojeći javni servisi nisu zaštićeni od političkog uticaja u svakodnevnom poslu, a dve trećine (66%) smatra da se u praksi ne poštuje princip da visoke upravljačke pozicije u njima ne mogu dobiti ljudi jasne partijske pripadnosti.

Predsednik ANEM-a, **Saša Mirković**, govorio je o otvorenosti medija za političke partije (indikator 5) i nepristrasnosti i efikasnosti regulatornih tela (indikator 15). Govoreći o otvorenosti medija za političke partije, Mirković je rekao da je istraživanje pokazalo da većina anketiranih partijskih funkcionera (70%) smatra da mediji u Srbiji ne poštuju princip ravnopravnosti, odnosno da se ne odnose na isti način prema događaju kada su njegovi akteri stranke na vlasti i kada je u pitanju opozicija, za razliku od anketiranih urednika medija, koji u visokom procentu (92%) tvrde da njihov medij poštuje ili uglavnom poštuje pravo političkih partija na ravnopravan pristup medijima. Govoreći o aktuelnim izborima, Mirković je rekao da je Opšte obavezujuće uputstvo dalo određene rezultate, jer nije bilo preterivanja u predizbornom programu, ali je među emiterima vladala konfuzija prilikom tumačenja Uputstva. Pričajući o radiodifuznim regulatornim telima, predsednik ANEM-a je podsetio da Republičku radiodifuznu agenciju (RRA), od početka rada, prate kritike. Slabosti u funkcionisanju regulatornih tela možemo tumačiti kroz propuste u zakonu, slabost novih institucija i nesumnjiv uticaj političkih partija, naglasio je Mirković. Država uvek traži načine da u Savetu RRA većina članova budu ljudi koji će imati razumevanje za elitu, a manje za emitere, ocenio je Mirković. Sve to su razlozi za nedostignute evropske standarde, dodao je Mirković, koji smatra da tome svakako doprinosi i ekonomska kriza, koja se produbljuje.

Slobodu kritike državnih funkcionera (indikator 2) predstavio je **Dejan Miladinović**, predsednik Lokal presa, uz pomoć advokata **Dragana Lazarevića** koji na sudu zastupa članice ove asocijacije. On je napomenuo da je zabrinjavajući podatak da je samo u poslednjih dvadeset dana stiglo još pet tužbi protiv novinara. Pušten je i prilog TV Foruma koji ilustruje odnos lokalnih vlasti (Prije polje) prema medijima. Dejan Miladinović je, govoreći o zaštiti bezbednosti novinara, dodao da je posle snimka, redakciji TV Foruma upućena ozbiljna pretnja od strane vlasti u Prijepolju, zbog kojih je podneta tužba, a kao problem je istakao da kad novinar zatraži zaštitu on je i dobije, ali slučaj se ne rešava, ne zna se ko preti i sl. Predstavljajući indikator 19 (Neutralnost finansijske pomoći države), Miladinović je ukazao da je ukupna suma koju država i lokalne samouprave iz

budžeta izdvajaju za medije na godišnjem nivou oko 40 miliona evra, ali da problem nije u visini te sume, već u načinu njene raspodele. On je rekao da su, primera radi, od pet miliona evra pomoći države za projekte, četiri miliona otišla za finansiranje aktivnosti četiri javna medijska preduzeća, dok je preostali milion raspodeljen za projekte više od 200 medija.

Predsednik NDNV-a, **Dinko Gruhonjić**, osvrnuo se na poslovanje vojvođanskog javnog servisa (deo indikatora 21) i slobodu jezika izbora komunikacije (indikator 7). On je ocenio da Radio-televizija Srbije ignoriše činjenicu da je Srbija multietničko društvo, dok Radio-televizija Vojvodine tome poklanja veću pažnju, kroz emisije na jezicima manjina, ali da je pravo pitanje da li te emisije zadovoljavaju produkcijske standarde, i po kvalitetu i po obimu. Prema njegovim rečima, ni iskustva delovanja manjinskih Nacionalnih saveta nisu ohrabrujuća, jer oni nisu doveli do poboljšanja ni u jednoj problematičnoj oblasti rada manjinskih medija, dok su dobili neograničen uticaj na uređivačku politiku.

U drugom delu ovog skupa, o drugim značajnijim indikatorima i rezultatima istraživanja, govorili su uvaženi gosti, koji su većinom, na određeni način bili uključeni i u samo istraživanje, ali i drugi učesnici skupa, koji su se podstaknuti prezentovanim nalazima istraživanja, uključili u diskusiju.

Predsednik granskog sindikata „Nezavisnost“, **Branislav Čanak**, govorio je o teškim socijalnim uslovima u kojima novinari rade (indikator 11 i 12). Po njemu, novinare je najteže organizovati, pa čak i kada im je to poslednja slamka spasa, jer se oni zbog straha ne odlučuju na učlanjenje u sindikat. To je problem iz kojeg proizilazi stanje koje ovaj izveštaj opisuje.

Dragana Čabarkapa iz Sindikata novinara Srbije je naglasila da nema slobodnih medija sa nezaštićenim i uplašenim novinarima. Osnovni problem su male i neredovne plate novinara, neuplaćivanje doprinosa, nepostojanje zdravstvenih knjižica, kao i činjenica da u privatnim medijima ne postoje sindikati.

Uključivši se u diskusiju, Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštite podataka o ličnosti, **Rodoljub Šabić**, je rekao da je Izveštaj vredan poštovanja, da su sama ideja i rezultat rada vredni, ne samo ljudima iz medija, nego i iz drugih branši. Komentarišući nalaze istraživanja za indikatore 8 i 10, koji govore o zaštiti poverljivosti izvora informacija i srazmernosti zaštite privatnosti i državne tajne, Poverenik je naveo da je u njihovoj analizi bilo potrebno biti više precizniji, eksplicitniji i tvrdi. On je u skladu sa svojim iskustvom i praksom, analizirao nalaze iz Izveštaja, dajući prisutnima jednu širu sliku stanja u navedenim oblastima.

Dr Milan Janković, direktor Ratela, je pozdravio izradu ovakvog izveštaja, smatrajući dobrom idejom da se medijska slika Srbije prati putem indikatora koji su prepoznati u EU. On se osvrnuo na određene konstatacije u vezi sa indikatorom 15 (nepristrasnost i efikasnost regulatornih tela), naglasivši da, kada je u pitanju Ratel, sa sigurnošću može tvrditi da nikakve političke i ekonomske pritiske nisu trpeli prilikom dodele dozvola – to su bili javni konkursi. Kada je reč o problemu piraterije, on je podsetio da tu postoji problem nadležnosti i da Ratel, u skladu sa relevantnim zakonima, nema nadležnost da sam gasi nelegalne emitere. Velikim naporima je broj pirata sveden na 40-tak koji sada rade, ali bi i oni bili ugašeni da i drugi nadležni organi pomognu više u tome, istakao je Janković.

Dr Snježana Milivojević, profesorka na beogradskom Fakultetu političkih nauka, naglasila je veliki značaj Izveštaja, dajući komplimente svim organizacijama koje su inicirale njegovu izradu. Ona je rekla da Izveštaj baziran na 27 Indikatora o slobodi medija obezbeđuje objektiviziran pogled na situaciju u Srbiji i omogućava upoređivanje sa drugim zemljama i da je izuzetno važna i veoma ohrabrujuća činjenica da smo počeli da radimo ovakva istraživanja, uključujući i ono koje radi Fakultet političkih nauka (na osnovu UNESCO indikatora medijskog razvoja), koja nam omogućuju da se sagledamo u komparativnoj perspektivi. Govoreći između ostalog o indikatoru 13 (Zaštita nezavisnosti uređivačke politike), ona je rekla da iz Izveštaja proizilazi da je država izuzetno važan faktor u Srbiji i da je njena uloga očigledna bar u 4 oblasti: država kao vlasnik,

država kao finasijer medija, država kao inicijator medijske regulative i država kao izvor i kreator vesti. Po njoj, svi indikatori upućuju na to da mediji funkcionišu na nefunkcionalnom i prezasićenom tržištu. Upućuju i na ekstremno visok nivo političkog paralelizma između medija i političkih partija, vrlo visok stepen klijentelizma u medijima, nizak stepen medijskog profesionalizma. U ovakvoj situaciji, uticaj medijskih vlasnika na uređivačku nezavisnost postaje izuzetno veliki. Predložila je da se radi na ideji o internom pluralizmu, kodeksu uređivačke nezavisnosti u odnosu na vlasništvo i da se on dovede u vezu sa ojačavanjem samoregulatornih mehanizama.

O indikatorima 25 i 26 (Poželjnost medijske samoregulacije i Poštovanje novinarskog kodeksa) govorila je **Safeta Biševac**, član Upravnog odbora Saveta za štampu, koja je naglasila da je samoregulacija u Srbiji daleko ispod evropskog standarda. Upoznala je prisutne sa radom Saveta za štampu kao jedinog samoregulatornog tela u Srbiji čiju je nadležnost prihvatilo oko 70 medija – dnevni listovi koji imaju skoro 90 % celog tiraža u Srbiji. U godinu dana, koliko postoji Savet, stigle su 22 žalbe, Komisija je razmatrala 14 slučajeva, a u četiri slučaja je našla da je prekršen Kodeks novinara Srbije. Navela je da javnost još nije upoznata sa radom Saveta, kao i da obeshrabruje i činjenica da mnogi novinari nisu upoznati sa postojanjem Novinarskog kodeksa.

Za reč se javio i **Kalman Kuntić**, iz Pokrajinskog sekretarijata za informisanje, koji smatra, da kada je reč o sredstvima za medije koja se izdvajaju od strane države, da se u najvećem delu zaista radi o subvencijama, ali da i u situaciji kada se sredstva dodeljuju putem konkursa, komercijalni mediji zapravo traže subvencije za funkcionisanje, a ne vode računa o sadržaju i kvalitetu, što je logična posledica svih problema s kojima se susreću mediji i nedostatka sredstava. On se osvrnuo na finansiranje medija iz pokrajinskih sredstava – rekao je da je budžetsko finansiranje manjinskih medija preuzeta međunarodna obaveza i da 80% subvencija za manjinske medije ide za plate i materijalne troškove, jer ti mediji imaju male prihode od reklama, a gotovo nikakve od prodaje, jer nemaju tržište. Naglasio je da su lokalni mediji osuđeni na propadanje, da se lokalne samouprave, tamo gde postoje samo privatni i privatizovani mediji, ponašaju kao da nemaju obavezu da podstiču razvoj medija, jer više njima ne upravljaju. Ono što je žalosno po njegovom mišljenju, jeste da će se broj medija smanjiti, ali da merilo za to neće biti kvalitet, nego njihova nemogućnost da ekonomski opstanu.

Govoreći o poslednjem indikatoru (Briga parlamenta o razvoju medijskih sloboda) autorka Izveštaja, **dr Jovanka Matić**, zamerila je Parlamentu Srbije što nikada nije analizirao stanje medijskih sloboda, iako je u obavezi da to radi, kao i Odboru za kulturu i informisanje Skupštine Srbije, čija je jedna od glavnih oblasti rada vezana za medije, što tokom svog dosadašnjeg rada nije pokrenuo nijednu inicijativu za unapređenje medijskih sloboda.

Publikacija „Medijske slobode Srbije u evropskom ogledalu“ kao prvi sveobuhvatni izveštaj i istraživanje o medijskoj situaciji u Srbiji, koje kao parametre koristi evropske indikatore za merenje slobode izražavanja, slobode informisanja i slobode medija, predstavlja osnov za buduće praćenje ostvarivanja ovih sloboda, ali i za preduzimanje konkretnih mera za rešavanje uočenih problema u medijskoj regulativi i praksi i za unapređenje uslova za funkcionisanje i razvoj medijskog sistema. Izveštaj je ujedno i poziv vlastima da, polazeći od njegovih nalaza, preuzmu odgovornost i aktivno doprinesu poboljšanju medijske situacije u Srbiji i stvaranju uslova za nesmetano ostvarivanje uloge medija u demokratizaciji društva, u skladu sa evropskim standardima. Nalazi iz ovog Izveštaja će takođe poslužiti i medijskim organizacijama koje su inicirale njegovu izradu i učestvovala u njegovoj realizaciji, kao osnov za njihove buduće aktivnosti usmerene na sprovođenje reformi medijskog sistema.